

ПОЛІТИЧНІ ЛІДЕРИ СУЧАСНОЇ РОСІЇ ТА УКРАЇНИ, ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ КРАЇНИ

На нашу думку, дефіцит політичних лідерів на пострадянському просторі, які б були здатні наполягти на розробці довгострокової, прозорої модернізаційної програми та проводити адекватну та збалансовану політику по реалізації модернізаційних реформ – одна із причин, яка обумовила дуже специфічну форму транзитних перетворень, т.зв. «пострадянського транзиту». Найяскравіший приклад – політичні лідери Російської Федерації, які впливали/впливають на формування російських та українських модернізаційних моделей кінця ХХ - початку ХХІ ст..

Борис Єльцин: втрачені можливості модернізації

Втім, ретроспективний погляд у новітню (пострадянську) історію дозволяє визначити головні модернізаційні виклики, що стояли перед Російською Федерацією, її елітою та лідерами на початку 90-их рр. ХХ століття, а саме:

- пошук акторів (політичних суб'єктів), які б були модераторами модернізаційних процесів у РФ і склали б «порядок денний» для перетворень в Росії;
- формування нової політичної та нової бізнес-еліти;
- визначення форм - за результатами переговорів та досягнення консенсусу в межах еліти та в межах суспільства – економічного, політичного та соціального пострадянського існування країни;
- визначення нової форми геополітичної ідентичності в умовах прискорення глобалізаційних процесів;
- політична, економічна, етнонаціональна стабільність в країні.

За майже десять років перебування Б.М.Єльцина при владі в Російській Федерації, за оцінками дослідників, було створено в економіці - «олігархічний капіталізм», існуючий за рахунок використання олігархами доступу до надприбутків від сировинної

державної ренти, в політиці – т.зв. «президентську демократію» або «виборчу монархію» (із гіперболізованим впливом президента на діяльність решти інститутів політичної системи Росії), що співіснували поряд із розбалансованим владним механізмом та децентралізаційними тенденціями у взаєминах «Центр-Регіони». Отже, такою стала фактична відповідь Росії доби Б.Єльцина на модернізаційні виклики початку 90-их рр. минулого століття. Вже в середині 90-их рр. минулого століття стало зрозуміло, що політикум не генерує, а політичний лідер, який перший свій президентський термін прохворів, а другий – фактично не керував країною, зберігаючи відносну стабільність шляхом делегування своїх функцій адміністрації президента, регіональним елітам, олігархам, силовикам, не в змозі стимулювати політикум шукати відповіді на магістральні виклики модернізації, що окреслені вище.

Чи був обумовлений саме такий підсумок перебування Єльцина при владі? По-перше, політична особистість президента Б.Єльцина поєднувала в собі дуалістичну боротьбу рис партійного функціонера та прихильника демократичних та ліберальних перетворень. До згаданих вище факторів можна віднести:

- формування нової російської еліти. Російська влада дозволила «новій» російській еліті замість вироблення стратегії подальшого розвитку країни сконцентруватись на процесі формування капіталів. До певної міри таку ситуацію можна пояснити прагненням російської влади якнайшвидше створити в країні національну бізнес-еліту, для визнання якої бізнес-елітами «Старого Світу» необхідною умовою є факт існування капіталу;

- слабе громадянське суспільство, яке формувалося «згори» (владою), що так і не стало запорукою модернізації;

- відсутність глобальної зміни еліт, оскільки підґрунтям формування «нової» еліти була партійно-радянська номенклатура. Частина російських дослідників, стверджує, що гальмування ринкових та політичних реформ було обумовлено прагненням пострадянської еліти пристосувати нові економічні взаємини до напівмодернізованої економіки. Втім, окремі дослідники стверджують, що пострадянська номенклатура впевнено і свідомо гальмувала перебіг ринкових реформ.

- падіння темпів економічного зростання російської економіки, що було обумовлено падінням світових цін на нафту, доходи від продажу якої формують мажоритарну частину надходжень державного бюджету Російської Федерації

Якщо стисло, то негативні процеси в російській економіці (падіння темпів зростання ВВП, падіння рівня життя переважної більшості росіян); формування у Російській Федерації у 90-х рр. ХХ ст. перехідного суспільства із елементами економічного і політичного плюралізму та ознаками політичної, соціальної та економічної стагнації – такі результати отримала Російська Федерація за часів перебування при владі Бориса Єльцина. Вже на заключній стадії правління Єльцина стало цілком очевидною збудована ним недолуга владна конструкція. Єльцинській метод збереження влади за рахунок роздання політичних ресурсів і постійного політичного торгу поступово підривав підґрунтя і без того ослабленої держави. На думку російських дослідників, продовження розвитку країни за таким сценарієм мало б призвести до самоаннігіляції влади. Деградація за часів президентства Єльцина недорозвинутих демократичних інститутів, їх використання великим бізнесом, об'єктивно ускладнювали вибір більшості росіян на користь інституційної демократії, втім цікаво, що нові еліти продемонстрували прагнення до блокування реформ, оскільки подальше реформування економіки призвело б до руйнування клієнтських взаємин між, з одної сторони, державним бюджетом та державною власністю, з іншої – бізнесменами. Зазначимо, що і середній клас, розміщений переважно у великих містах та створений бізнес-елітою за рахунок надходжень від використання державної ренти, також не був готовий на 100% підтримати поглиблення модернізації. В усякому разі, про це свідчив супротив саме з боку російського середнього класу спробі провести податкову реформу і легалізувати надходження.

Володимир Путін: державний капіталізм та «керована демократія» – основні ідеологеми російського транзиту

Головні завдання/виклики, які постали перед новим російським лідером на початку ХХІ ст.

- стабілізація економічної та політичної ситуації в країні
- пошук оптимального варіанту переходу від сировинної економічної моделі до інноваційного розвитку економіки
- пошук шляхів подолання децентралізаційних тенденцій у російській політиці та економіці
- легалізація нової бізнес-еліти, розробка моделі співіснування влади та бізнес-еліти
- активна боротьба за збереження впливу Росії на міжрегіональні та регіональні політичні процеси.

Зазначимо, що входження Володимира Путіна на владний

Олімп Росії співпав у часі із початком зростання ціни на нафту, що значно активізувало російську економіку. Частина російських та західних вчених, аналізуючи специфіку ситуації, в якій Путін починав керувати країною, підкреслювали, що в умовах стрімкого зростання цін на нафту Росія мала шанси перетворитися на типову нафтокраїну (петродежаву), визначальними рисами якої є існування багатих природних ресурсів, нерозвинутих суспільних інститутів, слабого державного сектору, високого ступіня концентрації влади та основних фондів, диспропорцій в економіці: дешевий імпорт, дорогий експорт, неконкурентоздатні неекспорторієнтовані галузі економіки, залежність від світових цін на нафту та економічна нестабільність, вузька база оподаткування, концентрація капіталу, корупція.

Отже, у 2000 р. В.Путін почав будувати режим, за яким спонтанна гібридність та корпоративно-олігархічна складова поступилися місцем «новому порядку», де влада, як і раніше, знаходилася в руках лідера, але останній вже спирався не на олігархів, а на бюрократію. Виконуючи місію стабілізатора, Путін розпочав замість зберігання режиму Єльцина його демонтаж.

Початок президентства В.Путіна пов'язаний із початком періоду стабілізації в Росії, запит на яку існував як з боку еліт, втомлених непрогнозованою політикою попередника Путіна, так і з боку переважної більшості населення, стомленого боротьбою за елементарне виживання в умовах нової економічної дійсності. Нові бізнес-еліти, створені в тепличних умовах за безпосередньої участі влади, сприймали стабільність як збереження статус-кво у взаєминах влади та великого бізнесу, що дозволяло б російським олігархам зберігати домінуючу роль як в російській економіці, так в політиці. Населення пов'язувало із стабільністю відсутність негативних змін (на взірєць економічного обвалу 1998 року).

Отже, відносна стабілізація в Росії на початку президентства В.Путіна була пов'язана не з формуванням політичного консенсусу щодо шляхів подальшої розвитку країни. Фактично стабілізація початку XXI ст. стала пактом про ненапад між головними соціальними акторами країни. Результатом періоду стабілізації стала легалізація В.Путіним влади нової російської еліти.

Втім, легалізовані у політичній системі координат нові російські еліти не стали суб'єктом, модератором модернізаційних процесів, реалізації яких очікували від президента В.Путіна. Еліти підтримали реформи Путіна тому, що вбачали в них лише інструмент оптимізації

існуючої політичної та соціально-економічної системи, яка б дозволяла їм зберігати свій вплив. Бути ж провайдером модернізації російська еліта на початку XXI ст. була не здатна апріорі, оскільки будь-яка модернізаційна схема для Росії передбачала: 1. докорінну зміну експортно-паливної моделі російської економіки (яка цілком відповідала на той момент стратегічним інтересам російської еліти); 2. зміну механізму ухвалення політичних рішень, а саме переходу від кулуарно-кланової схеми ведення політики до демократизації механізмів ухвалення політичних рішень, до «демократії участі» (що також не відповідало стратегічним планам російської еліти). Більше того, збереження впливу сучасної російської еліти робить неможливим реалізацію модернізаційних схем, оскільки збереження впливу означає консервацію при незначному оновленні діючої моделі розвитку Росії. В умовах відсутності зацікавлених політичних суб'єктів у реалізації глибокої модернізаційної моделі В.Путін запропонував схему «керованої демократії» (яку частина дослідників вважає модернізацією по-російськи). Вперше Путін дав визначення цього терміну в інтерв'ю газеті New York Times у жовтні 2003 року, зазначивши, що «керована демократія» - це політична система, побудована за принципом контролю «згори до низу», яка забезпечує громадянам Росії такий же правовий захист, як і в країнах із розвинутою демократією. Така система, зазначив Путін, відповідає інтересам, традиціям та культурі країни, що є необхідною умовою успішного функціонування будь-якої демократичної моделі функціонування в Росії.

Зазначимо, що прагнення саме такої моделі чи форми політичного режиму було обумовлено цілою низкою факторів, серед яких:

- несуб'єктність російської еліти в якості провайдера більш глибоких та послідовних модернізаційних сценаріїв. Протягом 90-х рр.. минулого століття російська еліта перетворилася на закриту корпорацію без створеного механізму її інституційного оновлення. Тому законопроект про політичні партії (2000 р., який пропонував підвищити прохідний бар'єр до парламенту до 7%, був сприйнятий елітою як правові гарантії її захисту від конкуренції нових політичних сил);
- розчарування суспільства у «демократичних» формах управління країною і готовність відмовитись від активної політичної участі в обмін на політичну стабільність та зростання рівня життя;
- схильність президента В. Путіна керувати суспільством шляхом адміністративно-бюрократичного управління країною.

Становлення режиму «керованої демократії» відбувалось паралельно із зменшенням впливу на політику незалежних від держави політичних акторів (регіональних еліт, партій, ЗМІ, олігархів) і зростанням впливу на розробку та реалізацію політичних рішень з боку бюрократичної еліти. Так, реформа Ради Федерацій та бюджетна реформа зменшила вплив регіоналів на формування центральної політики та позбавила губернаторів фінансової самостійності.

А нова система виборів губернаторів (замість прямого через законодавчі регіональні збори за поданням президента) фактично вписала губернаторів у «президентську владну вертикаль». З 2001 року у олігархів, опозиційно налаштованих до діючої влади, було відібрано медіа (НТВ, ТВ-6).

Через реформу виборчого законодавства та встановлення жорсткої системи контролю за процесом виборів політичні партії втратили вплив на політичний процес в тому обсязі, який був за часів Єльцина.

І, нарешті, видалення з кола впливових політичних акторів олігархів Б.Березовського та В.Ходорковського, які прагнули впливати на політичні процеси, довело, що влада співпрацює та сприяє розвитку лише тих олігархів, які відходять від впливу на політику.

Специфічність політичного режиму «керованої демократії», створеного Путіним, полягає у тому, що, по-перше, акцент при ухваленні рішень було перенесено з неформальних центрів впливу на інституційні механізми і процедури (зростання ролі судової влади); по-друге, зріс вплив бюрократії на процес розробки і реалізації політичних рішень (а точніше одної з елітних бюрократичних груп – «пітерських силовиків»); по-третє, Росія активно поверталася до президентської республіки із президентом, наділеним практично необмеженими політичними повноваженнями.

Поряд із створенням «керованої демократії» в політиці, в економіці за президента Путіна розпочався активний рух до державного капіталізму (що також відповідало уявленням В.В.Путіна про специфіку взаємин влади і економіки, а також про створення конкурентноздатної російської економічної моделі). Сутність такого явища як державний капіталізм полягає у поверненні державі лідерських позицій у ключових галузях економіки – нафтовій, газовій промисловості, електроенергетиці, ВПК, банківському секторі. На думку Путіна, повернення державі контролю над сировинними

та експортно-орієнтованими галузями економіки створить той інвестиційний ресурс, який дозволить розбудувати в Російській Федерації інноваційну економічну модель за безпосередньої участі контрольованих державою фінансово-промислових груп.

Отже, «керована демократія» та «державний капіталізм» - такими були відповіді президента В.Путіна на модернізаційні виклики, що отримала Росія на початку ХХІ ст. в умовах відсутності суб'єкта модернізації та політичної апатії переважної більшості російського населення.

Безперечно, запропонована Путіним на початку ХХІ ст. модель мала певні ризики, серед яких:

- еволюція «керованої демократії» до «зачиненої гегемонії», в межах якої відсутня конкуренція між елітними групами та низький рівень політичної участі більшості населення;
- консервація існуючого економічного та техніко-технологічного відставання країни від розвинутих індустріальних країн;
- вимоги від більшості виборців створити «патерналістську державу»;
- перманентна боротьба за владу у країні між групами впливу, що призведе до кризи ефективності системи;
- криза ідентичності, що пов'язана із розвитком російського великодержавного шовінізму

Такий перелік ризиків свідчить про те, що створені Путіним під час 2000 – 2004 рр. політична та економічна конструкції, спрямовані на стабілізацію ситуацію в країні, як це не дивно позбавлені саме стабільності. На початок 2006 року сценарій розбудови в Росії стагнаційної моделі державного капіталізму, дефектність якого весь час підкреслюватись непрозорою міжелітною конкуренцією за вплив на формування політики та пошуком ідентичності, залишався досить ймовірним. «Сьогоднішня могутність Росії – безперечна, завтрашня – неочевидна... Поки що великою є не мета, а вартість на вуглеводородну сировину», - так підвів підсумки певного етапу в історії сучасної Росії та в президентстві В.Путіна в серпні 2006 року один з його найближчих соратників Владислав Сурков (заступник голови адміністрації президента РФ і помічник Президента РФ).

Період 2006-2008 рр.: закінчення історичного циклу і пошук «нового порядку денного» для сучасної Росії.

Виступаючи в травні 2004 року із посланням перед Федеральними Зборами (через три місяці після обрання на другий президентський

термін), В.Путін зазначав, що ніякого перегляду фундаментальних принципів нашої політики не буде. Таким чином, підкреслювали самі російські дослідники, Путін надсилав еліті месидж, у відповідності із яким лояльним до дій центральної влади буде дозволено обережно отримувати ренту від користування природними монополіями та коштами державного бюджету. Фактично, мова йшла про збереження «курсу на стабілізацію» із керованою демократією та державним капіталізмом, який став відповіддю Путіна на необхідність підлаштовувати Росію під виклики модернізації за умов відсутності як такого її суб'єкта в країні.

Втім, вже у 2005, і особливо 2006 році в політичній риторичі Президента РФ відбуваються докорінні зміни. Наприкінці 2004 року, виступаючи за засіданні РНБО Росії, В.Путін підкреслив, що, починаючи з 90-их рр.. минулого століття Росія в основному займалася латанням дирок. На початку 2005 року, зазначив Путін, у російській еліті з'явився шанс подивитись у завтрашній день і розробити довгострокову стратегію розвитку країни по всім критичним напрямкам. Весь 2005 рік пройшов під гаслами суттєвого прориву наукомістких виробництв в російській економіці. В 2006 році стало зрозумілим, що Путін чітко визначив точку зростання російської економіки - лідерство в світовій енергетиці, якого можна добитися через запровадження Росією інноваційних технологій в цьому сегменті економіки. Наближені до Кремля російські політологи, обґрунтовуючи новації в президентській риторичі, підкреслювали, що порядок денний минулого періоду, під який і відбулось обрання В. Путіна президентом Російської Федерації, себе вичерпав. Так, російський політолог С.Макаров (прибічник оновлення концепту порядку денного для сучасного російського політикуму) наголошує на тому, що Путін цілком реалізував головне політичне завдання 2000 року – російська держава відбудована. На думку Маркова, на місце сучасного порядку денного можуть претендувати соціальна справедливість, боротьба із корупцією, обмеження впливу бюрократії, національне питання, модернізація у розумінні «європеїзація», зростання у розумінні «стабільність», загальнонаціональні проекти, духовне відродження, боротьба з авторитаризмом. Втім, майже головним для російського політикуму стає питання, хто буде реалізовувати новий порядок денний. Отже, питання пошуку об'єкту модернізації не втрачає своєї актуальності і в 2007 році.

Цікаво, що сучасною російською політологічною думкою

активно модерується теза про те, що суб'єктом модернізації стане не певний політичний інститут чи певна соціальна група (середній клас, бюрократія), а окрема людина – президент Російської Федерації Володимир Путін. «Нікого іншого, окрім Путіна, хто б мав серйозний досвід керування державою і справжньою політичною волею, в Росії зараз нема. Тому і проблема державного управління полягає зараз не в Путіні, а в тому як створити систему реалізації його політичної волі, - зазначає політичний філософ Юрій Крупнов і продовжує, - проблема не в Путіні (переобрання його на третій термін – прим. авт.), а у відсутності у нього кадрів і системи виконавчих органів, здатних реалізувати курс на розвиток країни».

Частина політологів вважає, що діюча Конституція Росії залишає багато важелів, за допомогою яких Путіна можна законно переобрати на третій президентській термін. «Врятування Путіна необхідно, в першу чергу, країні і особисто кожному громадянину з тих, хто розуміє, яким унікальним шансом для соціально-технологічного і економічного прориву ... Росії до світового лідерства є діючий президент», - резюмує погляди на майбутнє російського президента прибічників окресленої вище групи Ю.Крупнов.

Інша група аналітиків вважає, що Путін не має йти на третій президентський термін, втім він залишиться в політиці, як «національний лідер, незалежний і принципово дружній державі».

Який сценарій розвитку подій буде реалізовано поки що сказати важко, оскільки, як кажуть росіяни, «йде формування нового порядку денного на 2007-2008 рр. Сам Президент Путін, відповідаючи на питання, що буде з країною після виборів 2008 року, зазначає, що «все буде добре», вилучає впевненість у завтрашньому дні. Зрозуміло одне, що майже через двадцять років після початку модерних змін у російському суспільстві, Росія продовжує шукати відповідь на питання – хто зацікавлений в російській модернізації?

Леонід Кучма та Віктор Ющенко: втрачені модернізаційні шанси чи пошук оптимальної моделі демократичного транзиту

На початку 90-х рр. Україна, так само як і Росія, втім як і решта країн пострадянського простору, також зіткнулась із модернізаційними викликами, які вимагали відповідної реакції з боку політичного класу. Зазначимо, що в цілому завдання, які мали вирішити Україна та Росія на шляху створення нового, модерного (чи, навіть, постмодерного суспільства) глобально були майже ідентичними. Йшлося про визначення з: 1) соціально-економічними та політичними складовими української модернізації; 2) методами

модернізації; 3) суб'єктом модернізації.

Втім, тактичні проблеми, які мала вирішувати кожна з країн в межах окресленого вище стратегічного завдання, суттєво відрізнялись. Специфіка української політичної ситуації полягала у тому, що на відміну від Росії, яка лише конкретизувала форми геополітичної ідентичності в умовах прискорення глобалізаційних процесів, Україна мала вирішити потрійне завдання: перше - пройти шлях завершення створення політичної нації, що особливо важко зробити в умовах активізації глобалізаційних процесів та ревізії розвинутим постмодерним світом ідей «національних держав». Друге - визначитись (так само як і Росія) із глобальною формою геополітичної ідентичності. Третє – сформувати нову еліту, новий політичний клас. Специфіка економічної ситуації полягала в тому, що модерну (чи постмодерну) економічно модель необхідно було створювати в умовах енергетичної, технологічної та виробничої залежності від російської економіки. Фактично, головним завданням економічної модернізації було створення ефективної, сучасної національної економіки разом із подоланням монозалежності від російського економічного механізму.

Історично вирішення цих питань співпало у часі з перебуванням на посту президента України Л.Кучми. Після ухвалення Конституції України у 1996 році політично Україна перетворилася у президентсько-парламентську республіку, в межах якої глава держави отримав майже необмежені важелі впливу на всі гілки влади. В політичному та правовому сенсі (за кількістю повноважень) президент ставав центром політичного та владного механізму України. Фактично, інституційні повноваження українського президента надавали йому історичну можливість виконати функцію суб'єкта (модератора) української модернізації. Втім, через низку об'єктивних обставин, таких як політично та національно неструктуроване суспільство (слабкість та висока конфліктність еліти, яка сфокусована на розширенні ареолу власного політичного та бізнес-впливу замість розробки консолідуючої модернізаційної моделі; поляризоване - за ідеологічними, світоглядними, економічними ознаками - суспільство; монозалежність від Російської Федерації) та суб'єктивних (відсутність політичної волі у президента до глибокої модернізації) Президент України Л.Кучма не став суб'єктом модернізації в Україні.

За майже десять років президентства Л. Кучми в економіці було вирішено питання створення приватної власності, формування капіталу (не будемо стверджувати, що в Україні створено

національний капітал, але той факт, що за 10 років в країні з'явилися люди, що - за певних умов - здатні вкладати солідні кошти в модернізацію економіки є історичною реалією). Великий капітал формувався шляхом доступу до реекспорту російської енергетичної сировини, до дешевих фінансових ресурсів, до державних монополій (земля, дороги, вода і решта), практично безкоштовної приватизації державної власності, створення ліберальних умов експорту-імпорту для певної групи продуктів. Низькі собівартість продукції, яка досягалась за рахунок доступу до демпінгових цін на енергоносії, та заробітна плата обумовили конкурентоздатність української продукції за кордоном. Втім, цілком зрозуміло, що низькій рівень життя українців та існування демпінгових цін на російські енергоносії - як умови формування капіталу в Україні - забезпечувались українською владою. Фактично, на початку ХХ ст. за підтримки влади в Україні (так само як і Росії) було створено «олігархічний капіталізм». На відміну від Росії (де з приходом до влади у 2000 році роль та місце олігархії у визначенні політичних та економічних контурів політики стає значно скромнішим), українські олігархи та створені ними фінансово-політичні групи на початку ХХ ст. стають впливовими майже визначальними політичними та економічними акторами. Разом із вмонтуванням олігархії у економіку України, а потім – і реорганізацією всієї економіки для отримання олігархічними фінансово-промисловими групами прибуткової ренти, олігархи стають невід'ємною частиною політичної еліти України. Більше того, наприкінці минулого століття олігархи починають адаптацію під себе політичного механізму в Україні, модеруючи процес т.зв. «політичної реформи», яка разом із створенням умов для політичної інституалізації в Україні, мала значно обмежити вплив президента (який на початку ХХІ ст. ще залишався центром владного механізму і, перебуваючи понад рештою політичних інститутів та гравців, дещо врівноважував політико-економічну конкуренцію решти українських політичних гравців, серед яких були і олігархи).

Якщо підвести лаконічний та дуже поверховий підсумок під результатами перебування при владі Л.Кучми, а фактично – дати характеристику створеної ним владної моделі, то можна стверджувати, що:

- президент з ролі модератора (суб'єкта) загальносуспільних модернізаційних перетворень перетворився на «третейського суддю» для обмеженої ланки політичних акторів, які називаються українські олігархи;

- створена владою еліта, як поєднання номенклатури та олігархічного капіталу, не була здатна за своєю природою генерувати теорії, адекватні модернізаційним викликам України, оскільки головною умовою отримання нею прибуткової ренти є низька вартість робочої сили та доступ до демпінгових російських енергоносіїв. Треба визнати, що сучасна українська еліта не готова до різких змін, яких вимагає перехід до модерної (постмодерної) економіки. Більше того, вона зацікавлена у збереженні існуючого статус-кво, що гарантуватиме їй дешеві енергоносії та людську працю. Саме аби зберегти стабільність формування капіталу вітчизняні олігархи виборювали таку політичну модель, яка гарантувала їм (після відходу від влади Л.Кучми) відсутність різких модернізаційних реформ, які б могли б серйозно вплинути на ціни на енергоносії (у разі чітко вираженої євроатлантичної геополітичної орієнтації України). Або на зростання рівня заробітних плат в Україні (у разі адаптації українського законодавства до європейського);

- середній клас через свою нечисельність і слабкість, залежність від олігархів, нерозвинутість інститутів громадянського суспільства в Україні також не може виконувати функцію суб'єкта модернізації.

Фактично, на початку ХХІ століття (наприкінці президентства Л.Кучми) Україна – після 15 років «перетворень» залишалась без суб'єкту модернізації, що гальмувало свідомі модернізаційні процеси в українському суспільстві і консервувало відставання української економіки від розвинутих економік.

Підсумки дворічного президентства В.Ющенка дозволяють частині аналітиків стверджувати, що разом із Президентом Ющенком в Україні не з'явився суб'єкт модернізації. Аналітики підкреслюють, що сталося це не тільки через суб'єктивні обставини, але і завдяки цілком об'єктивним процесам і факторам, головним серед яких є стан сучасної української еліти. Олігархічні групи, які по факту виявилися в Україні значно сильнішими, ніж, наприклад у Росії, після відходу Л.Кучми від влади в Україні, створили для себе (через політичну реформу 2004-2006 рр.) політичне поле, в межах якого відсутній домінуючий політичний суб'єкт. Політично обмежений у важелях впливу на політичну та економічну сфери президент не може виконувати роль суб'єкта модернізації. Уряд та парламент, що формуються і контролюються правлячими олігархічними групами, також не можуть виконувати модернізаторські функції, оскільки, по-перше, протягом певного часу будуть виконувати роль політичних

інститутів, через домінування в яких українські олігархи поширюють свій вплив на суспільство; по-друге, за своєю природою сучасні вітчизняні олігархи не здатні виробляти та реалізовувати модерні теорії та схеми, оскільки продовжують заробляти свої ренти через консервацію сучасного політичного та економічного стану України.

На нашу думку, політичні реалії сучасної України та сучасні українські лідери такі, що змушують констатувати, що модернізація – не оптимальний в даний момент метод оновлення суспільства, оскільки вимагає існування дієвого суб'єкту модернізації. На цю роль не може претендувати в Україні ні політик, ні політичний інститут, ні соціальний прошарок. Шлях поступового оновлення України – це демократичний транзит. Головна умова демократичного транзиту – існування внутрішньо елітного конфлікту – достатньо рел'єфно представлена в сучасній Україні. Вада демократичного транзиту як методу оновлення суспільства полягає в тому, що пошук української моделі демократії відбуватиметься через пошук внутрішньо елітного діалогу, а питання ідеологічного концепту, мети і завдань діалогу – ще довго залишатимуться поза межами уваги елітних груп.

1. А.Рябов «Самобытность вместо модернизации»//М., - Центр Карнеги. – 2005 – 64 с. 2. А.Рябов «Москва принимает вызовы цветных революций»//М. – Pro et Contra. – Центр Карнеги. – 2005 г. - июль- август - С.18-28. 3. В.Милов «Может ли Россия стать нефтяным раем»// М. – Pro et Contra. – Центр Карнеги. – март-апрель – С.6-16. 4. М. Олкотт «Путин и нефтяная политика России» // М., - Центр Карнеги. – Рабочие материалы. – 2005. – 27 с. 5. Ю.Крупнов «Спаси президента Путина» // Политический класс. – М., - 2006. - №8. – С.19-27. 6. А.Севастьянов «Глобализация и интересы России» // М. – 2006. – 18 с. 7. А.Бунич «Странный оптимизм: размышления экономиста о президентском послании-2006» // Политический класс. - М., - 2006. - №8. – С. 43-48. 8. А.Айвазов «У России будет лидер нации: политическая судьба Владимира Путина после 2008 года и стратегия развития России» // Политический класс. – М. – 2006. - №11. – С.17- 21. 9. С.Марков «Началась борьба за повестку дня 2007-2008 гг.» // Политический класс. – М. – 2006. - №11. – С.23-31